

BRAČKI ZBORNIK br. 22

Biblioteka
SKALIĆ 8

Pavao Skalić (1534. - 1575.)
Prvi je upotrijebio riječ enciklopedija
u današnjem smislu

NAKLADNICI:

BRAČKI ZBORNIK d. o. o., Supetar
NAKLADA BOŠKOVIĆ, Split

ZA NAKLADNIKE:

IVO ŠIMUNOVIĆ, MARIJA JAKŠIĆ
ZORAN BOŠKOVIĆ

GLAVNI UREDNIK:

IVO ŠIMUNOVIĆ

UREDNIŠTVO:

IVO ŠIMUNOVIĆ, MARIJA JAKŠIĆ, PETRITO FABIJANOVIĆ

IZDAVAČKI SAVJET:

Petar Šimunović, Josip Defilippis, Mladen Martinić, Ivo Šimunović, Marija Jakšić, Marko Sapunar, Josip Bonačić, Branko Lentić, Nikola Jelinčić, Gita Dragičević, Petrito Fabijanović, Ivica Martinić, Dinko Mirić, Dragan Jutronić, Petar Dragičević, Josip Vrandečić, Branko Matulić

Lektorica i korektorica:

Ankica Čilaš Šimpraga

Izbor fotografija

Petar Dragičević

Grafička i računalna obradba:

Dean Berlan

Tisak:

GZH d. o. o. Zagreb

Tajnica:

Marija Jakšić

ISBN 978-953-263-045-9

BRAČKI ZBORNIK

br. 22

NEKI TIPOVI FRAZEMA SA SASTAVNICOM ČOVĀK U BRAČKIM ČAKAVSKIM GOVORIMA

Od bračke frazeologije, koja je u Šimunovićeveu *Rječniku bračkih čakavskih govora* bogato predstavljena što u obradi što u primjerima, izdvojila sam skupinu frazema koja nije osobito rasprostranjena, ali mi se učinila zanimljivom. To su frazemi koji u svom sastavu imaju riječ *čovĀk*¹, a uz nju prijedlog *ol*² i sastavnicu koju sam nazvala *x*, tj. imenicu kojom se *čovĀk* na određeni način označava. Ti elementi tvore frazeme pojavljujući se u ovim kombinacijama:

- a) *x ol čovĀka*
- b) *čovĀk ol x-a*
- c) *x čovĀka*.

a) Frazemi sa sastavom *x ol čovĀka* kreću se unutar zajedničkoga značenja negativne ocjene čovjekova karaktera. Takvi su frazemi:

dežgrācija ol čovĀka,
fēca ol čovĀka,
gnjĀda ol čovĀka,
karōnja ol čovĀka,
kĀpa ol čovĀka,
opaĀina ol čovĀka,
osĀn ol čovĀka,
pōgrda ol čovĀka,
rjā (arjā) ol čovĀka,
rugobā ol čovĀka,
rujinā ol čovĀka,
vrōg ol čovĀka,
zvĀr ol čovĀka i dr.

¹ Pod ovim oblikom podrazumijeva se i *covĀk* odnosno drugi oblici mjesnog izgovora koji se u Rječniku navode.

² Podrazumijeva se također *od, o*.

U tim se frazemima daje loša ocjena čovjeku pomoću imenice *x*, koja izvan tih sveza obično ima druga značenja (redovno negativna) i ne primjenjuje se na živa bića. Tako leksem *dežgrācija* izvan frazema znači 'nesreća', a frazem *dežgrācija ol čovika* znači 'bezdušan čovjek'. Leksem *fēca* ima značenje 'vinski talog', a frazem *fēca ol čovika* – 'beskarakteran čovjek'. Frazem *gnjida ol čovika* znači 'podlac', 'gad', a njegova sastavnica *gnjida* ima izvan frazema značenje 'ušno jaje' kao i u standardnome hrvatskom. Riječ *karđnja* znači 'nitkov', 'hulja' te, za razliku od ostalih navedenih, to značenje prenosi i na frazem *karđnja ol čovika*. Frazem *křpa ol čovika* znači 'slabić', 'nečasna osoba' prema leksemu *křpa*, koji označava komad bezvrijedna platna, jednako u bračkom čakavskom kao i u standardnom jeziku. Riječ *opačina*, kao i u standardnom jeziku *opāčina*, znači 'zloća' i određuje značenje 'opak, zao čovjek' frazemu *opačina ol čovika*. Riječ *osin* znači 'sjena', pa frazem *osin ol čovika* znači 'sjena od čovjeka', 'čovjek uništen bolešću ili drugom nevoljom'. Leksem *pōgrda* znači 'pogrđna riječ', a frazem *pōgrda ol čovika* – 'nekarakteran čovjek'. Riječ *rja* (*arja*) je 'hrđa', a frazem *rja (arja) ol čovika* znači 'pokvarenjak'. Leksem *rugobā* znači 'ružnoća', odatle *rugobā ol čovika* – 'nakaza', 'vrlo ružan čovjek'. Frazem *rujinā ol čovika* je 'propao, uništen čovjek'³. *Vrōg ol čovika* znači 'zao, opak čovjek' prema negativnim osobinama koje se pripisuju vragu. *Zvir ol čovika* ima frazeološko značenje 'okrutan čovjek', 'čovjek okrutan kao zvijer'.

Ta skupina frazema, kojoj se mogu dodati još poneki iste strukture i opet negativna značenja (npr. *nevđja ol čovika* 'sitan, neugledan čovjek', *mižerija ol čovika* 'bijedan, mizeran čovjek', *pizda ol čovika* 'glup čovjek', 'budala'), nije osobito brojna, ali je karakteristična po značenju i po pripadnosti kolokvijalnom ili vulgarnom stilu.

Tri pojave, međutim, unose neke promjene u tu ustaljenu sliku. Jedna je da se, makar i rijetko, uz navedene negativne ocjene čovjeka pojavi i neka s pozitivnom ocjenom, npr. *dūša ol čovika* – 'dobar čovjek'. Druga je promjena da se na mjestu imenice *čovik* pojave imenice *ženā* i *ditē*, i to kako s negativnom tako i s pozitivnom ocjenom: *vrōg ol ženē* ('zla žena'), *vrōg ol ditēta* ('zločesto dijete'), *rugobā ol ženē* ('vrlo ružna žena'), *ōnjel ol ditēta* ('dijete dobro kao andeo'). Treća promjena ide još dalje: na mjestu čovjeka, žene i djeteta po-

³ U Šimunovićevu Rječniku nalazimo *rujinā ol čovika* kao primjer pod *odāt se?*: *Odō se je pīčū, sāl je rujinā ol čovika*. Kao posebna natuknica *rujinā* nije obrađena. Možemo pretpostaviti da je kao leksem *rovina* posuđena iz venecijanskoga dijalekta u značenju 'ruševina'.

javljaju se (zasad sasvim rijetko) imenice sa značenjem pojave ili predmeta, i to uz negativnu ocjenu: *paštrōc ol vīnō* ('loše napravljeno vino'), *škontradūra ol vrīmena* ('naglo kvarenje vremena'), *baštōrd ol kupūsa* ('loše križana vrsta kupusa'). Sveze toga tipa zapravo se toliko udaljavaju od osnovnog modela da ih ne možemo ni smatrati njegovim varijantama, jer kao glavnu sastavnicu ne sadržavaju ni riječ *čovik* ni njoj semantički bliske. Ipak spominjemo ovdje i te sveze jer one pokazuju da je sam tip sveze, njezina osnovna struktura, našla načina da se proširi, premda se lišila sastavnice koja je u modelu bila konstantom.

b) Sveze sa sastavom *čovik ol x-a* govore o čovjekovu karakteru, usmjerenju ili statusu (izraženima imenicom *x*) te često imaju pozitivnu konotaciju ili su u tom pogledu neutralne. Takve su sveze:

čovik ol lībra ('kulturan, načitan čovjek'),

čovik ol skūle ('školovan čovjek', 'znanstvenik'),

čovik ol rīči ('čovjek od riječi', 'čovjek koji drži riječ'),

čovik ol mālō rīči ('čovjek koji malo govori'),

čovik ol pūno rīči ('čovjek koji mnogo govori'),

čovik ol křvi i mēsa ('čovjek od krvi i mesa', 'čovjek s manama i vrlinama'),

čovik ol vāje (*vāja* 'ugled, poštovanje', dakle: 'ugledan, poštovan čovjek').

Tu se pojavljuju zamjene za imenicu *čovik*, koje označuju ljudsko biće, srodnika pa i samu obitelj, npr.

dīvnjā od valōra (*dīvnjā* 'djevojka', *valōr* 'vrijednost', 'ugled' – dakle, 'ugledna djevojka', 'djevojka na dobru glasu'),

ženā ol čākul (*čākule* 'brbljanje, brbljarije', dakle 'brbljavica'),

ženā ol vēlega štrapacā (*vēli štrapac* 'težak rad', dakle 'žena koja vrši teške poslove'),

dicā ol skūle ('djeca školske dobi'),

mōli ol kuvērtē ('mlad mornar za rad na palubi'),

mōli ol kužīne (pomoćnik u brodskoj kuhinji),

famēja ol dīte (*famēja* 'obitelj', *dīta* 'ugled', 'ime' – dakle, 'ugledna obitelj'), *teṭā ol dīte* ('tetka iz ugledne obitelji').

U tom tipu, kao što vidimo, sastavnica *x* može biti zastupljena i skupom od dviju ili triju riječi: *mālō rīči*, *pūno rīči*, *křvi i mēsa*, *vēlega štrapacā*.

c) Sveze sa sastavom *x čovika*, gdje *x* ima značenje 'nešto veliko', 'velik komad', upućuju na velika, krupna čovjeka, *komad čovjeka*. Umjesto sastavnice *čovik* mogu se pojaviti semantički bliske riječi. Tako nalazimo:

pěča čovika 'krupan čovjek',

pěča ženě 'krupna žena',

kûs žènskie 'krupna žena',

pěča divnjě 'krupna djevojka'.

Prikazani frazemi predstavljaju vrlo malen, možda tisućiti dio karakteristika bračke čakavštine koje nam Šimunovićev *Rječnik čakavskih bračkih govora* sustavno prikazuje i nudi na upoznavanje, proučavanje i uspoređivanje. Iz toga će djela, toliko važnoga za hrvatsko jezikoslovlje, mnogobrojni sadašnji i budući gramatičari, fonetičari, dijalektolozi, frazeolozi i drugi jezikoslovci dobivati inspiraciju i poticaj za svoj rad.